

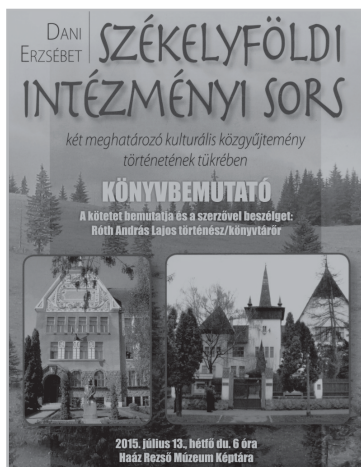

Székelyföldi intézményi sors

Örvendezzünk *Dani Erzsébet* kolleganő első könyvének, holott – bár ő erről végképp nem tehet – valójában szégyenkeznünk kellene. Mármost nekünk és elődeinknek, a magyar könyvtártörténet-írás egykori és mai művelőinek. Azért, mert igencsak mostohán viszonyultunk az erdélyi magyar könyvtárkultúra fejlődéséhez, különösen közelmúltjához. Aminek egyik, valószínűleg döntő oka, hogy már nyolc és fél évtizede más államhatárok között élünk, és ez bizony historiográfiai szempontból is elég hosszú idő és nehezen leküzdhető korlát.

Akár jellemzőnek is tekinthető *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849-től 1945-ig* című, *Kovács Máté* összeállításában 1970-ben megjelent dokumentumgyűjtemény, amelyben a két világháború közötti időszakot tárgyaló fejezet bevezető tanulmánya (szintén Kovács Máté tollából) korrekt áttekintést ad a külföldi magyar nyelvű kiadványokról¹, így a romániaiakról is, ugyanakkor a határon túli magyar könyvtárakról egyetlen szót sem ejt. Hasonló módon lehangoló az 1987-ben közzétett *Magyar könyvtártörténet*: mintha 1919 után egyáltalán nem léteztek volna magyar könyvtárak a környező és más országokban. A korábbi időszakokat, főleg az 1849 előtti évszázadokat illetően kedvezőbb a kép, noha komoly hiányok is vannak, ami egyrészt a forrásokhoz való hozzáférés gátjaival, másrészt az erdélyi fejedelemség közjogi különállásával magyarázható. A könyvtártörténeti kutatás Erdélyben sem volt számottevő. A kelet-európai rendszerváltás e téren is jól érzékelhető fordulatot hozott, ezt egyebek között igazolja a most ismertetett monográfia bibliográfiai és hivatkozási apparátusa. Mind a magyarországi, mind az erdélyi kutatók fokozódó érdeklődéssel vizsgálják e szakterület múltját, fontos könyvek, tanulmányok láttak napvilágot, az utóbbiaknak olykor a hazai szaksajtó (mindenekelőtt a Magyar Könyvszemle és a Könyvtári Figyelő²) is teret ad.

Mindazonáltal az adósságunk még mindig nagy, a törlesztés folyamata lassú és (különösen a szomszédban) akadályokba ütközik. Ezért kell örülnünk minden eredménynek, így Dani Erzsébet figyelmet érdemlő és követelő teljesítményének,

DANI Erzsébet

Székelyföldi intézményi sors két meghatározó kulturális közgyűjtemény történetének tükrében / Dani Erzsébet. – [Budapest]: Argumentum, [2015]. – 339 p., [8] t. ISBN 978-963-446-744-1

Székelyföldi intézményi sors két meghatározó kulturális közgyűjtemény történetének tükrében című, a budapesti Argumentum Kiadó gondozásában nemrég megjelent kötetének. A szerző maga is székelyföldi, jelenleg a Debreceni Egyetem Könyvtárinformatika Tanszékének adjunktusa, ambíciós, szorgalmas kutató. Ezúttal is a tudományosság igényével és módszereivel, szeretetteljes érzelmi elfogultsággal és ugyanakkor a történetírás elvárható objektivitásával közeledett választott tárgyához. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum és a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára (vagyis a helyi református kollégium hajdani könyvtára) fejlődését mutatja be – átfogó jelleggel elsőként. S ahol csak lehetett (vagyis ha elérhetőek voltak) az eredeti forrásokra támaszkodva, természetesen a szegényes szakirodalom addigi megállapításait is felhasználva. Érdekes odafigyelni a megértést elősegítő adatokat tartalmazó mellékleteire és a meghatározó személyeket megjelenítő fényképekre. Látszólag két – egy hosszabb és egy rövidebb – értekezés egymás mellé helyezéséről lenne szó. A látszat itt is csal: a bevezetés és még inkább a remekül sikerült, az összehasonlítást és összevetést elvégző zárófejezet, továbbá a szövegben elrejtett jó néhány gondolat sejteti és bizonyítja, hogy a két intézmény részleteiben némileg eltérő történelmi vázlatát egységes egészként fogta fel. Voltaképpen erre utal a találó, már-már jelképes, mert általánosítható főcím is, hiszen a tartalom a mindenkori kisebbségi sors (kettős) példája.

Köztudott, hogy Erdélyben három elismert nemzet élt: a magyar, a székely és a szász. (A többségben lévő románok a polgári forradalomig jogilag nem voltak egyenrangúak.) Magán és iskolai könyvtárak, levéltárak és múzeumok mindhárom népesség körében léteztek, de a nemzeti közgyűjtemények kialakításában a tizenkilencedik században a székelyek csekély lépéshátránya kerültek. A testvérhazában *Széchényi Ferenc* gróf nagylelkű adománya (1802) révén már a század elején létrejött Pesten a Magyar Nemzeti Múzeum és benne a Széchényi Országos Könyvtár³. Szintén magánhagyatékából, *Samuel Bruckenthal* báró múzeumi és könyvtári gyűjteményéből szerveződött Szebenben a szász nemzeti múzeum (1817-ben nyílt meg). A reformkorban, 1841-ben kezdeményezte *Kemény József* gróf a magyar nemzeti múzeum és könyvtár alapítását (és e célra felajánlotta saját gyűjteményét), törvényjavaslat is született, de a bécsi kormányzat elutasította, és csak 1859-ben alakulhatott meg Kolozsváron az Erdélyi Múzeum-egylet.⁴ Az újkori és a polgárosodás idején sokáig tovább élő modell érvényesült a székelyeknél is: húsz évvel később egy jómódú nemesi özvegy, *Cserey Jánosné Zathureczky Emília* áldozatkészségéből állt fel Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum. Később is leginkább adományokból gyarapodott. Hamar tisztázódott, hogy a gyűjtemény igazi hivatása, hogy „a székelyekre vonatkozó mindennemű emlékek tárháza legyen.” Vagyis a régebbi nemzetközi, magyarországi és erdélyi gyakorlatot követte, többféle funkciót is betöltött: egyszerre volt könyvtár (és kéziratár), levéltár (és okmánytár), volt érem-, természetrajzi és néprajzi tára, régészeti és képzőművészeti anyaga, gyűjtött ipari tárgyakat, tehát integrált kollekció. Az elkerülhetetlen és olykor éles jogi viták után három székely megye (Háromszék, Csík, Udvarhely) fennhatósága alá (mondhatni közös tulajdonába) került, de az adományozó befolyása haláláig (1905-ig) megmaradt. Hamarosan a helyi Mikó Imre Kollégiumban helyezték el, majd 1913-ra felépült a saját, impozáns székháza.

Dani Erzsébet az intézmény történetének bemutatására azt az elfogadható, mert célravezető megoldást választotta, hogy az időrendhez igazodva a mindenkori vezetők munkássága szerint tagolja a fejlemények sorát (bár olykor a kronológiai szerkezet megtörik). Magától értetődően be kellett iktatnia az általa impériumváltásnak nevezett szakaszhatárokat is: 1920, 1940, 1944, és külön-külön fejezetet szentel a Tartományi Múzeum (1951-1968) és a Kovászna Megyei Múzeum (1968-1989) időszakának, valamint az ún. rendszerváltozás utáni másfél évtizednek. A múzeumőrök többnyire a Mikó Kollégium igazgatói vagy tanárai, a pedagógusok segítettek a kisebb teendők elvégzésében is. Az irányító szerepkört ellátó személyek tevékenységét igyekszik tárgyilagosan értékelni (teljes felsorolás nélkül: a gyűjteményszervező *Vasady Nagy Gyula, Nagy Géza, László Ferenc, Csutak Vilmos*). Talán a legjobb példa erre *Székely Zoltán* régész, aki negyven évig (1949–1989) igazgatta az intézményt: jeles tudós, ám elvtelen kompromisszumokat kötött a románokkal, feltehetően azért, hogy együtt tartsa a gyűjteményt (a levéltárat mégis elvitték); egyáltalán: a szerző úgy véli, elsősorban neki köszönhető a Székely Nemzeti Múzeum megmaradása. Elődje, a kommunista *Szabédi László* (a költő, műfordító) fő érdemeként is a megtartást emeli ki. A területi revízió éveiben regnáló, de a székelyek által igazán soha be nem fogadott *Herepei János* érdemeit szintén megpróbálja méltatni, és belebonyolódik (sajnálatos módon a köztörténeti háttér negligálásával) a budapesti kormányzat elrendelte nyugatra menekítés szerencsétlen, végül a könyvtári gyűjtemény jelentés részének elpusztulását előidéző, és egyébként is felesleges akciójának értékelésébe. Rokonszenvesen nyilatkozik *Fadgyas Anna* titkárnőről, a múzeum mindeneséről, rendkívül megbízható és munkabíró munkatársáról.

A székelyudvarhelyi könyvtár több mint száz évvel korábban, 1670-ben keletkezett. A protestáns kollégiumalapítások újabb hullámában a székely kisváros református közössége hozta létre, és iskolai könyvtárként működött az államosításig. Mégpedig a másfelé is divatos rendszerben: kollégiumi nagykönyvtár (kezdetől fogva sajátos szakrendre bontva, nevezték közkönyvtárnak is), az adományozók nevét viselő tékák (mindmáig megvannak), ifjúsági olvasóegylet (a nagyobb diákoknak), gyermekkönyvtár (a kisebb tanulóknak), egy ideig a tanári kör periodikumai. A románok nemigen tudtak mit kezdeni az elkobzott gyűjteménnyel, szerencsére nem semmisítették meg és nem szórták szét. A szocializmus éveiben sem volt nyilvános, jó ideig a közönségtől elzárt, ún. do-

kumentációs könyvtár, és éppen ez a zártság, a belső munka ezzel járó folytonossága eredményezte a túlélést. Mivel sosem volt önálló jogi személy, nem okozott meglepetést, hogy ez a státus nem változott 1990-től sem. A Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára, de továbbra is maradt az újból egyházi tulajdonba adott Református Kollégium épületében. Ez szintén 1913-ban épült fel, mint a sepsiszentgyörgyi múzeum, és mindkettő nagyrészt államsegélyből. A névadó a huszadik század elején a kollégium tanára, a néprajzi gyűjtemény – amiből később múzeum lett – megalapozója. Mostani minőségében a közepes méretű, mintegy 33–34 ezer egységet tartalmazó bibliotéka – és az ott dolgozó, a hazai szaksajtóból is ismert nevű könyvtáros, *Róth András Lajos* – elsődleges hivatása az értékmentés, újabban a digitalizálás lehetőségével is élve. Kivételes művelődéstörténeti érték az Osztrák-Magyar Monarchia majdnem nyolcszáz iskolájából származó, kb. kilencezer füzetet számláló értesítő-gyűjtemény. Miután nem sok eredeti kézirat forrásból meríthetett, indokolható a szerző azon kísérlete, hogy amíg megjelentek (1874-től 1917-ig), az udvarhelyi iskolai értesítők alapján kísérli meg rekonstruálni a könyvtár történetét (miközben a tanintézet életének legfontosabb mozzanatait is regisztrálja). Ez a kísérlet ismételten ráirányíthatja a kutatók figyelmét e fontos, ám méltatlanul mellőzött kiadványtípus iskola- és könyvtártörténeti hasznosságára.

Mint szó esett róla, a zárófejezet talán a könyv leg-sikerültebb része. Dani Erzsébet itt összefoglalja mindazt, amit addig leírt, s megfontolt mérlegelés után vonja le következtetéseit. Összehasonlításra is vállalkozik, és ennek kapcsán érdekességként megemlíthető, hogy míg a Székely Nemzeti Múzeum eleve a múzeum-könyvtár-levéltár szimbiózisában jött létre, a székelyudvari kollégiumi könyvtárhoz csak jóval később járultak eltérő feladatok, és csak mostani életének utolsó szakaszában lett egy múzeum része. A szerző „Végezetül” (ez a zárófejezet címe) felvázol egy biztató jövőképet is. Reménye szerint a digitalizálás és persze az internet, a nagy digitális archívumokhoz való kapcsolódás lehet az egyik záloga a kisebbségi magyarság kulturális autonómiájának, így teremthető meg az összmagyar kultúra egysége, így valósulhat meg a digitális Kárpát-medence. Úgy legyen!

Bényei Miklós

Jegyzetek

1. Kovács Máté: Az ellenforradalom korszaka, 1919-1945 : Magyar nyelvű kiadványok más országokban. In: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849-től 1945-ig. Budapest : 1970. 368-380. p.
2. Például a Könyvtári Figyelő közölte James P. Niessen Múzeumok, nemzetiségi és nyilvános tudományos könyvtárak a 19. századi Erdélyben (2007. 1. sz. 74-100. p., Murányi Lajos fordítása) című alapvetését.
3. Dani Erzsébet a 15. oldalon tévesen datálja 1825-re a Magyar Nemzeti Múzeum alapítását, valószínűleg a Magyar Tudós Társaságra gondolhatott, hiszen az előbbi Széchenyi Ferenc alapította, az utóbbi létrejöttét az ő fia, Széchenyi István nevéhez fűzzük.
4. Az erdélyi fejleményekről: Bényei Miklós: Művelődési törekvések az erdélyi reformországgyűléseken 1834-1848. Debrecen : 2008. 159-187. p.

Könyv és lélek : biblioterápiai tanulmányok / [szerk. Gombos Péter, Vörös Klára] ; [közread. a] Magyar Olvasástársaság. – Budapest : M. Olvasástárs., 2015. 96 p.
ISBN 987-963-12-2038-4

Könyv és lélek – az első magyar biblioterápiás konferencia kötetének margójára

Évek óta gyakran elhangzik, hogy a hazai könyvpiacra nem létezik olyan szakkönyv, amely átfogó képet tudna nyújtani a hazai biblioterápia elméleti és módszertani kérdéseit, jó gyakorlatait illetően. Sokáig pusztán két kiadvány állt a rendelkezésünkre, a Bartos Éva által szerkesztett szakirodalmi szemelvénygyűjtemény, az *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (1989), valamint a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) országos pályázatára beérkezett olvasói írásokból összeállított *Segített a könyv, a mese – Vallomások életről, irodalomról, olvasásról* (1999) című sajátélménygyűjtemény. Az utóbbi két évtizedben ugyancsak sűrűn forgatták és idézték e köteteket szakirodalomként, időközben azonban jelentősen el is maradtunk a nemzetközi mezőny biblioterápiás szolgáltatások, kutatások, szakkönyvek és folyóiratcikkek terén nyújtott sokszínű és színvonalas teljesítményétől.

Az elmúlt öt év szerencsésen alakult, hiszen a szakma megújhodni lát-szik, átalakult és differenciálódott a képzési paletta, új biblioterapeuta generációk nevelődtek ki, s egyre több biblioterápiás kezdeményezést mutatnak be a magyar folyóiratok (pl. *Könyvtári Figyelő*, *Literatura*, *Könyv és nevelés*, *Iskolakultúra*, *Fordulópont*, *Napút*, *Könyv, könyvtár; könyvtáros*). Újabban szinte évente megjelenik egy-egy könyv is: 2013-ban Jeney Éva *Nyitott könyve*, 2014-ben Gilbert Edit *Az együttérzés irodalmi és vonzatai* című kötete látott napvilágot, amelyek a biblioterápiás munka alapjainak erősítéséhez tárgyaltak fontos elméleti kérdéseket. A HUNRA által 2015 tavaszán kiadott, Vörös Klára és Gombos Péter szerkesztette *Könyv és lélek* ebben a körben hiánypótló kiadvány kívánt lenni, s valóban annak is tekinthető, amennyiben alapvető szakmai kérdések átgondolására sarkall.

A Magyar Olvasástársaság 2014. május 16-án NKA-támogatásból rendezte meg Nyíregyházán a „Segített a könyv, a mese” című „biblioterápiái”